

با مخاطب‌های آشنا

مصاحبه با دکتر عباس شفیعی

مقدمه

آقای دکتر عباس شفیعی را به حق باید افتخار داروسازی ایران دانست. شخصیت بزرگواری که هم از نظر علمی و هم از نظر اخلاقی سرآمد جامعه داروسازی کشور است. ایشان با این که در سطح بین‌المللی از نظر علمی فردی شاخص و استادی بی‌بدیل هستند، تا قبل از این که ریاست دانشکده داروسازی دانشگاه تهران را عهده‌دار شوند، در داروخانه ۱۳ آبان به عنوان دکتر داروساز مسؤؤل فنی هم به بیماران سرویس‌دهی می‌کردند و هم آموزش دانشجویان داروسازی را عهده‌دار بودند. ایشان اگرچه هیچ‌گاه در داروخانه‌های دانشکده داروسازی مسؤؤلیت نداشتند، همیشه پشتیبان مسؤؤلان این مجموعه بوده و باعث دلگرمی آن‌ها بوده‌اند. به همین دلیل مصاحبه ایشان را نیز در این مجموعه می‌آوریم تا قدردان گوشه‌ای از بزرگواری‌های ایشان باشیم.

به منظور آشنایی با دیدگاه‌های آقای دکتر عباس شفیعی، پرسابقه‌ترین رئیس دانشکده داروسازی دانشگاه تهران، مصاحبه ایشان را از مجموعه‌ای به نام «آشنایی با تاریخچه و فعالیت‌های داروخانه‌ها و مراکز دارویی دانشکده داروسازی دانشگاه علوم پزشکی تهران» که به سفارش داروخانه‌های دانشکده داروسازی دانشگاه علوم پزشکی تهران و توسط شرکت «تصویرساز کاوش» به صورت تصویری تهیه شده است انتخاب، و با هم مرور می‌کنیم:

◀ با سلام لطفا خودتان را معرفی بفرمایید.

من دکتر عباس شفیعی هستم رییس اسبق دانشکده داروسازی دانشگاه علوم پزشکی تهران چون بحث ما راجع به داروخانه‌های وابسته به دانشکده داروسازی است باید بگویم، در زمانی که من تصدی ریاست دانشکده را داشتم، داروخانه‌ها وابسته به دانشکده بود، سال ۱۳۶۵ زمانی که من مسؤولیت را قبول کردم، برهه خیلی بحرانی بود، در مملکت مشکلات دارو داشتیم، بالاخره همان‌طور که مستحضر هستید زمان جنگ بود. من از سال ۶۵ ریاست دانشکده را به عهده گرفتم و حدود یک چهارم قرن در این سمت بودم، در حقیقت زمان طولانی مسؤولیت این داروخانه‌ها بر عهده دانشکده بود و من مستقیماً شاهد فعالیت‌های این داروخانه‌ها بودم.

لازم به توضیح است که این داروخانه‌ها مسؤولیت‌های متعددی را به عهده دارند، اولاً مهمترین مسأله در آن‌ها، مسأله آموزش است دانشجویهای ما قبل از وجود این داروخانه‌ها در داروخانه‌های شهر کارآموزی خودشان را می‌گذرانند و متأسفانه آن دوره، کارآموزی، آن کارآموزی مورد نیاز ما نبود و فراگیری به خوبی انجام نمی‌گرفت. بنابراین، از زمانی که داروخانه‌ها تاسیس شد همت ما این بود که دانشجویهایمان دوره‌های کارآموزی را تنها در این داروخانه‌ها بگذرانند. طبیعتاً برای این که این امر صورت بپذیرد، لازم بود همکاری تنگاتنگی بین دانشکده و داروخانه‌ها وجود داشته باشد، خوشبختانه در زمان مسؤولان مختلف داروخانه‌ها این امر به خوبی انجام شد، چه در دوره‌ای که آقای دکتر نقدی بودند، یا

زمانی که دکتر خوبی بودند و بالاخره حالا که دکتر غلامی مسؤولیت را به عهده گرفته‌اند، در این مدت بود که دانشجویهای ما بهترین کارآموزی را دیدند و بهترین معلومات را پیدا کردند.

همان‌طور که مستحضر هستید داروخانه جای بسیار مهمی است، جایی است که مریض در آخرین مرحله مراجعه می‌کند و اگر مسؤول داروخانه اطلاعات کافی را نداشته باشد، درمان کامل نمی‌شود، پس بسیار مهم است که داروسازی که در داروخانه قرار می‌گیرد، معلوماتش کافی باشد و بتواند اطلاعات کافی دارویی در اختیار مریض قرار بدهد، خوشبختانه داروخانه‌ها این نقش را به خوبی بازی می‌کنند.

نکته بعدی که در مورد داروخانه‌ها باید خدمت شما عرض بکنم، مسأله قراردادن دارو در اختیار بیماران در زمان جنگ است، ما مشکلات عدیده‌ای در آن دوران داشتیم و دلیلش این بود که تامین دارو بسیار مشکل بود و اگر می‌خواستند که کلیه داروها را به تمام داروخانه‌ها بدهند، دارو در اختیار مریض قرار نمی‌گرفت، برای این منظور بود این داروخانه‌ها نقش اساسی را بازی کردند، مخصوصاً برای داروهای اساسی که مثلاً برای بیماران خاص لازم بود. از همان زمان جنگ این روند شروع شد که داروهای خاص را به دلیل اطمینانی که وزارت بهداشت به داروخانه‌های دانشکده داشت، در اختیار داروخانه‌ها می‌گذاشت تا مستقیماً در دست بیمار قرار بگیرد. به همین دلیل است که امید آخر مردم داروخانه‌های وابسته به دانشکده بود و شما امروز هم در این مورد با هرکسی صحبت بکنید فوراً می‌گوید داروخانه ۱۳ آبان، داروخانه طالقانی

آن را به دارو تبدیل می‌کند، اگر راه دیگری بروی مکافات زیادی برای مملکت پیدا می‌شود. بنابراین اگر به طور خلاصه بخواهم بگویم داروخانه‌های دانشکده داروسازی واقعاً نقش بسیار مهمی را در کشور در رسیدن دارو به بیمار ایفا کردند و بعد هم این خودش شد یک الگو برای سایر دانشکده‌های داروسازی کشور که این‌ها هم بیایند داروخانه‌های وابسته به خودشان ایجاد بکنند.

← **گسترده‌گی خدمات رسانی به بیماران درست ولی آیا برنامه‌ای برای افزودن بر کیفیت خدمات دارویی هم در مجموعه شما بود؟**

مسئله‌ای که وجود دارد مسأله دادن اطلاعات دارویی به بیماران است که باید بگویم اولاً در این داروخانه‌ها دانشجوهای ما در مرحله اول برای این موضوع تربیت می‌شوند و در جریان قرار می‌گیرند در مرحله دوم از همین دانشجوهای که یاد گرفتند برای آموزش مردم استفاده می‌شود و آن‌ها اطلاعات کافی را در اختیار بیمار قرار می‌دهند. من عرض کردم که مرحله آخر درمان موقعی است که بیمار به داروخانه مراجعه می‌کند، اگر شما اطلاعات کافی در اختیار بیمار قرار بدهی، درمانش تسریع می‌شود، این داروخانه‌ها نقش اساسی را در این زمینه بازی می‌کنند و البته، باید کلیه داروخانه‌ها چنین نقشی را داشته باشند و این منحصر به داروخانه‌های وابسته به دانشکده‌ها نباشد، کلیه داروخانه‌های کشور جزء وظایفشان دادن اطلاعات دارویی هست که در مورد داروخانه‌های وابسته به دانشکده به طور احسن انجام می‌گیرد. در مورد سایر داروخانه‌ها هم آن‌ها که این کار را انجام می‌دهند

داروخانه ایثار، یعنی تمام این داروخانه‌هایی که وابسته به دانشکده هستند، مریض‌ها این داروخانه‌ها را به خوبی می‌شناسند. نقشی که دانشکده‌ها در زمان جنگ ایفا کردند هم واقعاً یک نقش حیاتی بود، این که بتوانند دارو را در اختیار مریض قرار بدهند. علاوه بر آن، این نقش در زمان بحران‌ها هم بود، مثلاً فرض کنید که یک دارو به طور کلی کم می‌شد، در این صورت هم باز اگر قرار بود، در بین تمام داروخانه‌ها دارو را پخش بکنند، واقعاً دارو در اختیار مریض قرار نمی‌گرفت و این بود که باز هم این داروخانه‌ها نقش اساسی بازی کردند و آن داروی خاص را دریافت می‌کردند و از ابتدا تا آخرش را در اختیار بیماران قرار می‌دادند. اگر قرار بود که این داروها را بین داروخانه‌های کشور پخش می‌کردند، نتیجه‌اش این بود که اولاً تعدادش کم بود و ثانیاً این که از کنترل خارج می‌شد، ولی با کنترلی که داروخانه‌های ما بر روی نسخ انجام می‌دادند، توانستند به خوبی این نقش را ایفا کنند و دارو را در اختیار بیماران قرار بدهند که نیازمند آن داروی خاص بودند. امروز هم البته ملاحظه می‌کنید که داروخانه‌های دانشکده داروسازی همین نقش را به خوبی ایفا می‌کنند و داروهای خاص مخصوصاً داروهای مانند ضد سرطان را مرکزهای تخصصی در داروخانه ۱۳ آبان و سایر داروخانه‌های وابسته به این بیماران خاص تحویل می‌دهند و کنترل هم می‌کنند که داروی خاص را بیماری که مبتلا به آن مرضی است و نسخه‌اش کنترل شده است، در اختیار بگیرد. غیر از این راه هم امکان ندارد واقعاً برای ما که ارز دارویی مان، ارز خیلی زیادی نیست و ارز محدودی در اختیار وزارت بهداشت است که

جای تقدیر و تشکر دارد.

بحث دیگر بحث نگاه‌داری دارو است که این بسیار مهم می‌باشد، آن‌هایی که در دانشکده هستند خودشان استاد‌های دانشکده هستند و تدریس می‌کنند، این مسایل را طبیعتاً رعایت می‌کنند، یا این که دارو در محدوده خاصی باید تجویز بشود و خدای نکرده تاریخ گذشته نباشد، تمام این مسایل در داروخانه‌های دانشکده به نفع احسن انجام می‌گیرد. این طور نباشد که ما فکر کنیم هر چیزی که در داروخانه‌های دانشکده هست، در داروخانه‌های دیگر نیست، نه، منتهی نکات اساسی را که من ابتدا ذکر کردم وجود دارد، من گفتم در زمان بحران‌ها در زمان جنگ و در مواردی که یک مرتبه کمبود پیدا می‌کنیم، در حقیقت داروخانه‌های دانشکده‌ها نقش بسیار اساسی ایفا می‌کنند تا از حالت بحرانی خارج بشویم، در غیر این صورت به نظر من کلیه داروخانه‌ها وظایف خودشان را به نفع احسن انجام می‌دهند.

تنها ۲-۳ تا مدیر داشتیم آقایان دکتر خوبی، دکتر نقدی، و آخر هم جناب آقای دکتر غلامی، این ثبات مدیریت باعث می‌شود که این افراد مدیریتشان را به نحو احسن اعمال بکنند، مدیر در سال اول که می‌آید، زیاد در جریان امور نیست، تا جریاناتش را یاد بگیرد، ۲-۱ سال طول می‌کشد، حالا اگر این مدیریت ادامه پیدا بکند، فرد می‌تواند تمام کارهایی را که برای مدیریت لازم است، به نحو احسن اجرا بکند. این نشان می‌دهد که خدماتی که ما در این داروخانه‌ها به نحو احسن داشتیم، به علت ثبات مدیریتی بوده، هر مدیری که می‌آمده، چندین سال مدیر داروخانه بوده تا بعد از این که برحسب زمان، خود مدیر دیگره خسته می‌شده و لازم بوده یک پست مدیریتی دیگر را بر عهده بگیرد، خودش با تمایل تعویض می‌شده است، نه این که دانشگاه تمایل داشته باشد مدیر را عوض بکند. در مدتی که من خدمتتان عرض کردم در حقیقت با تقاضای خود مدیرها بوده که مدیریتی رفته و مدیر دیگری جانشین او گردیده است.

← آقای دکتر، به نظر می‌آید مدیریت داروخانه‌های دانشکده یکی از مدیریت‌های موفق کشور بوده می‌خواستیم به عنوان مسؤولی که در طول این سال‌ها با این مدیران ارتباط نزدیکی داشته‌اید بگویید چه ویژگی مدیریتی در این داروخانه‌ها برایتان ملموس بوده که به این موضوع کمک کرده است؟

← به نظر تان آیا روند طی شده در مورد داروخانه‌ها رو به پیشرفت بوده است؟ و جدای از این که در این ۴۰-۳۰ سال چه صورت گرفته چه جهت‌گیری را برای آینده داروخانه‌ها مناسب‌تر می‌بینید؟

حضورتان عرض کنم که، من ۲۵ سال ریاست دانشکده را به عهده داشتیم، ثبات مدیریت یک نکته بسیار اساسی در این زمینه است، همان‌طور که خدمتتان گفتم در زمان مدیریت طولانی من

عرض کردم خدمتتان که در این داروخانه‌ها اولاً مهمترین نکته برایمان آموزش است، وگرنه خدمات دارویی را تمام داروخانه‌های کشور ارایه می‌دهند. از فارغ‌التحصیلان دانشکده‌ها انتظار داریم که خدمات دارویی ارایه بدهند، پس کلیه داروخانه‌ها

و اساساً این داروخانه‌ها بر پایه آموزش ایجاد شده مدیریت بسیار کارآمدی که در داروخانه‌ها به وجود آمد هم واقعاً روی این مسأله سرمایه‌گذاری کردند تا بهترین کارآموزی و کارورزی را برای دانشجویها فراهم نمایند. خلاصه موضوع این که ما این داروخانه‌ها را برای اهدافی ایجاد کردیم: اولاً، برای کارآموزی، کارورزی و در حقیقت بخشی از آموزش دانشکده‌های داروسازی و در مراحل بعدی، این که مریض داروهای لازم را در دسترس داشته باشد و مرحله سوم هم این که در مواقع اضطراری بتوانیم جایی را داشته باشیم که مملکت از بابت رسیدن دارو به بیماران خیالش راحت باشد.

◀ در طول این سال‌ها، داروخانه‌ها در زمینه پژوهش هم دستی داشته‌اند؟

در زمینه پژوهش دو نکته وجود دارد، یکی اطلاع رسانی به بیماران که بسیار مهم است، در این زمینه یک مرکز اطلاع‌رسانی نزدیک داروخانه ۱۳ آبان ایجاد شده که مریض‌ها می‌توانند در آن، اطلاعات علمی لازم در مورد داروها را دریافت کنند، خدمات این مرکز اطلاع‌رسانی به صورت شبانه‌روزی در اختیار مردم قرار دارد.

بحث دوم مربوط می‌شود به تحقیقات، بالاخره وقتی که می‌خواهید تحقیقی انجام بدهید، باید در جایی صورت بگیرد که نسخه‌های زیادی به آن مراجعه می‌کنند، چنین مکانی می‌تواند آمار و ارقامی را در اختیار قرار دهد که برای تحقیقات مفید باشند. مثلاً ما می‌خواهیم بفهمیم که به طور متوسط در هر نسخه چند رقم دارو تجویز می‌شود، این عدد بسیار مهم است، برای نمونه اگر بگوییم در دنیا

از نظر آرایه خدمات دارویی شبیه به هم هستند درست است که ما می‌گوییم داروخانه‌های وابسته به دانشکده خدمات بهتری را انجام می‌دهند ولی این به این معنا نیست که داروخانه‌های دیگر انجام نمی‌دهند، پس این نکته، برای داروخانه‌ها نکته اساسی نیست، بحث خیلی اساسی آموزش است. همان‌طور که قبلاً گفتم بهترین جایی که آموزش دانشجویان داروسازی که می‌تواند انجام بگیرد، در داروخانه‌های وابسته به دانشکده‌ها است و ما در این سال‌های گذشته واقعا ناظر این موضوع بودیم که این‌ها بهترین آموزش را می‌دادند. آموزش دانشکده به تنهایی کافی نیست، ما در دانشگاه آموزش‌های تئوری می‌دهیم، تا زمانی که دانشجو آن چیزهایی را که فرا می‌گیرد به کار نبرد، ارزش زیادی ندارد، جایی که این آموخته‌ها به کار گرفته می‌شود، داروخانه‌ها می‌باشند، اگر این داروخانه‌ها وجود نداشته باشند و دانشجویان کارآموزی و کارورزی‌هایشان را در داروخانه است نگذرانند واقعاً دانش لازم را اخذ نکرده‌اند. به این دلیل نظر خود من این است که این‌ها باید اساس کارشان را آموزش بدهند، آموزش رکن اساسی است.

البته، همان‌طور که عرض کردم زمانی که کمبودی در مملکت ایجاد می‌شود، روی حساب اطمینانی که وزارت بهداشت به داروخانه‌ها دارد ما به وزارت بهداشت کمک می‌کنیم، بدیهی است که همیشه در مملکت طرح‌های اضطرار وجود ندارد انشاءالله روزی را ببینیم که در هیچ برهه‌ای حالت اضطرار نباشد و ما دارو به اندازه کافی داشته باشیم تا در اختیار کلیه داروخانه‌ها قرار بگیرد.

در هر حال نکته اساسی از نظر من آموزش است

دکتر لاریجانی مورد توجه قرار گرفت و همت دکتر غلامی باعث شد که به اجرا دربیاید. الان تعداد زیادی داروخانه‌های بیمارستانی وابسته به دانشکده داریم که مسؤولیتش بر عهده همین داروخانه‌های وابسته به دانشکده است، ملاحظه بفرمایید که یک مدیر باید چه قدر وقت بگذارد و برنامه‌ریزی کند و چه مدیریت خوبی داشته باشد تا بتواند این‌ها را به خوبی اجرا دریاورد. ما در مورد دکتر غلامی دیدیم که ایشان با زمان زیادی که صرف می‌کند، باعث شد که خوشبختانه بتوانیم مشکل داروخانه‌های بیمارستانی را که در مملکت وجود دارد، تا مقدار زیادی در تهران حل کنیم.

طبیعتاً با توجه به این که ما دانشگاه مادر هستیم هر کاری بکنیم دیگران از ما تقلید می‌کنند و من اطمینان دارم در مورد موضوع داروخانه‌های بیمارستانی هم این اتفاق می‌افتد، الان داروخانه بیمارستانی وابسته به سایر دانشگاه‌ها در تهران هست و باید در خارج از تهران و در استان‌های مختلف هم اشاعه پیدا کند.

◀ الان تقریباً شروع چهارمین دهه فعالیت داروخانه‌ها است، اگر شما بخواهید دهه‌های گذشته را با توجه به روندی که طی شده اسم‌گذاری کنید، چه نام‌هایی را برای هر دهه انتخاب می‌کنید و چه پیشنهادی برای زمینه کار در دهه چهارم دارید؟

حقیقت این است دلیلی نمی‌بینم بخواهم دوره گذشته را دهه‌ای عنوان کنم، چیزی که برای من مهم می‌باشد این است که ما در مملکت برنامه داریم، برنامه پنجم توسعه و برنامه ۱۴۰۴ داریم

رقم ۱/۰۸ هر نسخه وجود دارد، یعنی حدود دو نوع دارو بیشتر در هر نسخه ندارند، حال اگر بخواهیم چنین آماری را در کشور استخراج کنیم، باید در جایی اتفاق بیافتد که از نظر آماری معنی دارد. این مسأله برای بیمه‌ها هم خیلی مهم است، چون بر مبنای نسخه می‌توانند بفهمند که برای بیماران کدام داروها مهم‌تر است و باید آن را پوشش بدهند. برای چنین تحقیقاتی، می‌توان از اطلاعات تحقیقاتی که در داروخانه‌ها وجود دارد، استفاده کرد و همین‌طور از تحقیقاتی که ما در قسمت‌های بالینی دانشکده انجام می‌دهیم.

در مورد داروسازی بالینی، باید بگویم که دارای دو قسمت می‌باشد، یک بخش راجع به مسایل داروخانه است که ما انجام می‌دهیم و بخش دیگر راجع به بالین در بیمارستان است که در داروخانه‌های بیمارستانی صورت می‌گیرد. قبل از سرپرستی آقای دکتر غلامی، داروخانه بیمارستانی را نداشتیم، خوشبختانه پس از حضور ایشان این مسأله مورد توجه دانشگاه قرار گرفت و داروخانه‌های بیمارستانی را هم ایجاد کردیم. این داروخانه‌ها اهمیت فوق‌العاده زیادی دارند، سابقاً وقتی بنده خدایی در بیمارستان دارویی احتیاج داشت، دارویش در داروخانه بیمارستان نبود، باید در شهر راه می‌افتاد تا دارو را بگیرد و به بیمارش برساند، فرد از یک طرف باید در این شهر پرترافیک دنبال دارو می‌گشت و طرف دیگر قضیه هم این‌که اگر بیماری داروی اورژانسی بخواهد زمان برایش بسیار مهم است و با نبود این داروخانه‌ها زمان از دست می‌رفت. خوشبختانه این مسأله در زمان آقای دکتر غلامی و هم‌چنین ریاست دانشگاه آقای

ماهر باید اطلاعات کافی به بیمار بدهند. ما باید در ۱۴۰۴ به نقشه سلامت کشور برسیم، نقشه سلامت کشور چیست؟ عبارت است از این که بیمار بهترین خدمات دارویی را دریافت بکند، سرگردان نباشد و درمانش هر چه سریعتر انجام بگیرد. باید در منطقه از تمام این جهات رتبه اول را داشته باشیم، پس ما اگر بخواهیم بگوییم برنامه دهه بعد چیست، باید گفت این که داروخانه‌های دانشکده برنامه ۱۴۰۴ را که در نظام سلامت کشور وجود دارد، به انجام برسانند.

باید به این برنامه‌ها عمل کنیم و به آن‌ها برسیم طبق برنامه در سال ۱۴۰۴ ما باید در منطقه حرف اول را بزنیم. چه طور می‌خواهیم این کار را انجام دهیم، این حرف اول را زدن در زمینه‌های مختلف است. باید تعداد داروسازانی که برای مملکت تربیت می‌کنیم به اندازه کافی باشد تا در تمام داروخانه‌ها بتوانند خدمات ارائه بدهند. برای این منظور باید ظرفیت دانشکده‌های موجود را افزایش بدهیم، وظیفه‌ای که داروخانه‌ها در این زمینه ایفا خواهند کرد، تربیت داروسازان ماهر است. این داروسازان

